Szeged bolygói

15. Dóc

Szegényes falu, a többihez képest. Esetek. Kihívták a mentőt. Vártak türelmetlenül. De nem jött. Azaz hogy eltévedt, elment az erdőben, Sövényházánál kötött ki. Azóta így mondják: Dócot még a mentők sem találták meg. Más: jó néhány gyerek jár még iskolába a tanyákról. Nem sokat hoznak magukkal a szülői házból. Kevés az ismeretük. Ha azt mondja a tanár, olyan, mint a kirakatban, akkor nem tudják, miről van szó. Nem láttak még kirakatot.

Jó földek, de...

Az általános kép: 8650 hold a közigazgatási terület. 1300 lakos él a faluban. 140 ház, 12 utca. Járda nincs, telefon csak a középületekben. A külterületen 180 tanyát számolni. Évente 3—4 ház épül. Kisebbek, szegényebbek, mint máshol, a homoki falvakban. Televízióból 40, rádióból 237, autóból pedig 5 van a faluban. Naponta 150 sajtótermék jár, ebből 85 Dél-Magyarország. A takarékban 1 millió forintot őrizgetnek a dóciak.

Tanácsháza, kápolna, iskola, egy külterületi iskola, posta, kultúrház, tűzoltószertár, két bolt, könyvtár, kocsma, a Virágzó Tsz és artézi kutak. Ennyi a falu.

Naponta mintegy 70 személy jár be Szegedre. Évek óta rosszul gazdálkodott itt a nagyüzem, jártak keserves esztendők, amikor csak fillérekre fizethettek egy-egy munkaegységre. Másszóval az államnak sokba került ez a közös gazdaság.

A falu lakói leginkább valamikori cselédemberek, nincstelenek, szegények voltak. A hajdani grófi birtok megnyomorító batyujával a hátukon vágtak az életnek. S ennek nyomait még ma is őrzik. Valóságos kis örömünnep, ha a hajdani tisztttartó a faluba kerül. Hitele van a szavának ma is jó néhány embernél.

A földek jók. Gyümölcsösre, primőrök termesztésére is kiválóan alkalmas lenne. Csakhát ezzel nem élnek a falusiak. Egy néhányan. Az öt gépkocsi tulajdonosa közül kettő földművelő, méghozzá Szatmári János maszek paraszt, Csehó István szövetkezeti tag, azaz gyümölcsössel gazdálkodik, bevitte a szövetkezetbe, s részben műveli. Piacozik. Így aztán könnyebben boldogul, mint a többiek.

A gazduláshoz fizikai és szellemi tőke is szükséges. Dócon nincsen meg sem az energia, sem pedig az a szakmai műveltség, intelligencia, amellyel intenzívebb, jövedelmezőbb kultúrák termesztésére törekedtek volna. Így aztán amit elérhetnek, az annyi: kilábalnak a hajdani szegénységből, úgy ahogy ledobják vállukról apáik batyuját. Elköltöznek gróf Pallavicini cselédházaiból, portát vásárolnak és megépítik a lakást. Ennyire futja az életük.

Kultúrközpont

A falu közepén található az iskola. Kultúrközpont, szellemi központ. Hívja a vidék tehetségesebb gyerekeit. A környező határrészekből Pitricsom, Hantháza, Homokpuszta — ide járnak a gyerekek. Harmincketten utaznak nap mint nap busszal. Itt már szakosított oktatás van, jó a híre az iskolának. Azok a szülők, akik valamit is áldoznak gyerekükre, ide íratják őket. Madarász István, Ruskó József és Víg István is itt kezdi meg a felső tagozatot.

Ezen a nyáron a 20 nyolcadikos közül, akik végeztek, egy kivételével mind tovább tanul. De nem gimnáziumokban. Ipari szakmát tizennégyen választottak, hárman pedig ipari technikumba iratkoztak. Valamennyiüknek biztos már a helye. Egy kislány gyorsíró iskolába, egy tanuló pedig mezőgazdasági szakiskolába jelentkezett. Ez azzal is magyarázható, hogy hosszú évekig harmatgyenge volt a Virágzó Tsz. Az iskola tehát az életre nevel.

Nincs kirívó gazdagság és megdöbbentő szegénység sem. Igaz, ahol nagy a család, sok száj kér enni, ott nagyon beosztják a garast is. Mégis több ember vallja, a szegény szegény marad. Akinek valamikor jobban ment, ma is jobban telik. A valamikori szegénység nem bír elszakadni az évszázadokon át rárakódott tehertől. A felszabadulás óta egy diplomás embert nevelt a falu, aki vissza is tért. Jelenleg a pedagógusokat beleszámítva hat diplomás ember él Dócon.

Cselédházak

Nem sok embernek sikerült itt a menekülés ebből a világból. Így mondják:

— Az urasági majorokból csak Dócig vezetett az út. De a kövesútnál már nem tudtunk tovább menni.

A szellemi emelkedéshez gazdasági alap kell. Ez vitathatatlan.

A Percsorai majorban körül a régi cselédházak. Az udvaron kút, hosszú lemezvályúval. Ebből isznak a birkák, fecsernek a kacsák, s lubickolnak a cselédházak meztelen gyerekei. Se villany, se kultúra. Fiatalok is ittrekedtek, eljárnak az állami birtokra, vagy a termelőszövetkezetekbe. Ez a kis örömök világa.

Kis örömök

Özv. Szeri Sándorné kint ül az ajtó előtt. Hetvenhat esztendős. 1943-ban került ide a majorba. Azóta él a cselédházakban. Férje meghalt, havonta 200 forint özvegyi járadékot kap a sándorfalvi Rózsa Ferenc Termelőszövetkezettől. Meg a háztájit.

— Ahol laktam, kidűlt az épület. Megnézte a tanácselnök, meg az üzemegységvezető, mondták is, Szeri néni, költözzön át a másik lakásba. Akkor én már itt éltem.

A gyerekek. Felnőttek, elmentek, boldogulnak. Az öt közül négyen a faluban élnek Dócon, kisikeredett nekik az élet, házat építettek. Többek lettek a szülőknél. Az öregasszony mindennap megfordul náluk. Akkor minden nap öröm.

Amikor még jókedélyű volt, nevetős, dalolós fiatalasszony. Meg, hogy nem kellett megfizetni a bírságot. Mert megbírságolták. Több mint kétezer forintot követeltek lakbérként. Végül is 200 forintot fizetett az öregasszony. Havonta 30 forint most a cselédházak bére.

Mindenki el akar menni innen. A legtöbbnek idővel sikerül is. Nem messze a falu, mégis hosszú az út.

Nem gyarapodó a falu. De akik itt élnek, többre vágynak. Levetni a szomorú örökséget. S ez a leghosszabb út. A legnehezebb pálya. Kinek-kinek így vagy úgy sikerül is.

Sz. Lukács Imre

Tenger a tó alatt

Kazah hidrológusok a sósvizű Aral-tó alatt óriási földalatti édes víztárolót fedeztek fel. A sikeres próbafúrások adataiból ítélve a földalatti tengernek jóval nagyobbnak kell lennie az Aral-tónál.

A földalatti víztárolót a Tiensan és a Mugodzsar hegyi folyóiból átszivárgó víz tölti meg.

Befőzés idején

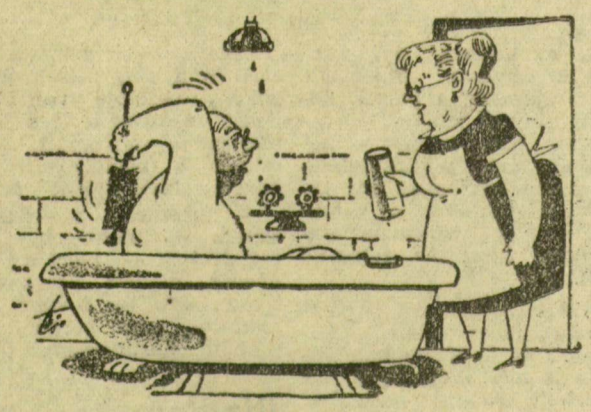

— Ede, nem láttad az üvegmosót?

TÚLKOROSAK

— Igazgató bácsi, tessék gratulálni! — Mihez, kisfiam? — Ma van a születésnapom, most lettem tizenhárom éves. — Na, akkor éppen odaillesz a harmadikosok közé...

A fenti párbeszéd igazolhatóan megtörtént. A dialógus felnőtt részvevője, az általános iskolai igazgató panaszolta el annak illusztrálásaként, hogy a kezébe adott intézményben miféle diákok is vannak. *Diákok*, mert a születésnapi gratulációért jelentkező — gondolhatni, hogy milyen „beszédes", „eleven" fiatalember nincs egyedül: szinte minden osztályban akad magafajta kettő-három.

A pedagógiai szakirodalom *túlkorosoknak* nevezi az ilyen tanulókat s ahogy ez a széphangzásúnak aligha mondható szó jelzi, a jelen éveiknél illetlenül alacsonyabb osztályban ragadt gyerekekről van szó. Az évmulasztókról, az évismétlőkről, a bukdácsolókról, a nehezen előreballagókról. De így is mondhatjuk: a tanítók, tanárok „rémeiről"!

Kár lenne ugyanis takargatni — a pedagógusok félnek, reszketnek az emlegetett fogalomkörbe sorolható gyerekektől. Félelmük, reszketésük indokolt: kimutathatóan a túlkorosokkal van a legtöbb bajuk. Miért? Mert őket a legnehezebb fegyelmezni, őket a legnehezebb tanítani, s egyáltalán, hatványozottan több gonddal jár az ő — gyakran teljes kudarccal végződő — pallérozgatásuk.

Nem nehéz megmagyarázni, honnan fakadnak a túlkoros-gondok. Először is: megszaporodott éveinek birtokában bátrabb — vagyis visszabeszélésre, csintalankodásra könnyebben vállalkozó — a gyerek. Hát még ha publikumát a nála kisebbekből toborozhatja, hát még ha apróbb-nagyobb merényleteit az alsóbb évjáratúak lelkesítő helyeslése közepette hajthatja végre! Másodszor pedig: a tanítási óra mindig kisebb újdonságokkal szolgál a túlkorosak számára; ők már — ha félig is, ha rosszul is — tanulták a tábla melléről elhangzottakat, őket a tanítói, tanári szavak már nemigen érdeklik.

Marad tehát a magán-jellegű időeltöltés, marad a rendbontó csintalankodás.

De meddig marad?

S ezt nemcsak mi kérdezzük. Ezt kérdezte a bevezetőben idézett igazgató, s ezt kérdezi minden olyan pedagógus is, akinek rendbontó évismétlők, ön- és társszórakoztató visszamaradottak tarkítják az osztályát — jelenlétükkel nemegyszer hatástalanná téve a leggondosabban előkészített órát is.

A feltett kérdés — s tulajdonképpen ezért íródnak ezek a sorok — már a tanítók-tanárok érdekvédelmi fórumán, a *Pedagógusok Szakszervezete Szeged városi bizottságának* ülésén is elhangzott, mégpedig igen sürgető szavak kíséretében, amelyek az ügy lehető leggyorsabb és leghatásosabb orvoslását kérték.

S hogy minél nagyobb legyen a kérésük foganatja, egy megoldási javaslatot is mellékeltek a kérdésfelvetők. Az ügy hivatalos intézőinek azt tanácsolták, hogy amint lehet, vonják össze gondjaik okozóit; *szervezzenek* számukra *túlkoros osztályokat*. Ezzel egycsapásra megkönnyítenék a teher nélkül maradó tanulócsoportok munkáját, s szigorúbb fegyelemmel, alkalmas oktatási módszerekkel jobb előrehaladásra „biztathatnák" a korábban gyengécskén tanulókat is.

Kettős eredmény várható tehát a javaslat megvalósításától, mégpedig olyan kettős eredmény, amely lényegében *minden* diák előmenetelére kihat, hiszen — mint mondtuk — már *egyetlen* „idősebb évjáratú" gyerek visszafoghatja egy *egész* diákközösség munkáját.

Hogy a korábban megfogalmazott, s most itt „közhírré" tett javaslat milyen fogadtatásra talál, nem tudjuk. A túlkoros gyerekek gondját magukon érző tanítókkal-tanárokkal együtt azonban mi is reméljük: előbb-utóbb meghallgatásra talál a nagyon hasznosnak érzett ötlet. Ismételjük: lényegében *minden* iskola *minden* diákja „érdekelve van". Százak, ezrek.

Akácz László

Művésztelep Topolyán

Sárgálló búzamezők között örökké susogó lombú fákkal körülvett kis domb tetején áll a parasztházból átalakított-modernizált bácstopolyai művésztelep. Pihenni, gondolkodni, vázlatokat készíteni, egymással hosszú és termékeny vitákba bonyolódni, vagy csak egyszerűen gyönyörködni a tájban járnak ide festők, szobrászok és grafikusok Jugoszlávia messzibb tájairól is, ahogy ezt a XXVII. nemrég megnyílt tárlatuk is bizonyítja.

Kiállítás a boltívek alatt

Ez a kiállítás nem a fent leírt házban, hanem Bács-Topolyán, a városban, egy régi, fehérre meszelt falú, nemes egyszerűségű épület három termében látható. A kiállítók névsorában sok az ismerős, a nálunk Szegeden, vagy Hódmezővásárhelyen évente rendszeresen kiállító művész. *Ács* József, aki ezúttal vízszintes és függőleges motivumokból építi különös, „zsaluzott" képeit, a technika századának letagadhatatlan gyermeke; *Benes* József, akit — mint ez képcímeiből *(Hová jutunk?)* is kiderül — nemcsak a kor megjelenítése, de a gépi civilizáció elvontabb problematikája is erősen foglalkoztat, *Kalmár* Ferenc, a vas szobrásza, aki a biológiai formavilág jegyeiben hozza létre színes üveggel és terrakottával kombinált alkotásait, *Lukovic* Aleksander, a belgrádi Akadémia tanára, akit a topolyai táj ihlet és itt talál barátokra, a fiatal és tisztán szigorú *Maurits* Ferenc, a kombinált technikát alkalmazó *Petrik* Pál, akinek eddig látott legszebb képei a *Ballada*-sorozat legújabb darabjai, *Szilágyi* Gábor *Téli nap*-ja, ahol a formák úgy futnak végig a kép síkján mint egy zenei futam, *Stojanovic* Dragoslav-Síp két kompozíciója az op-art művészetének finom és kulturált változata, *Torok* Sándor, akinek most van Szombathelyen önálló tárlata — és sorolhatnánk még a neveket és alkotásokat, bizonyítékául egy békés egymásmellettiségben élő művészkolóniának.

A mecénás város

És hogy ez a békés egymás mellett élés létrejöhetett, hogy érdemes Újvidékről, vagy akár Belgrádból Topolyára jönni és kiállítani, ebben a város vezetőinek, a hely szellemének is jelentős szerepe van. Ezen a helyen nemcsak tudomásul veszik, hogy van, de igénylik is a művészetet, a műalkotást. A városban lépten-nyomon találunk erre bizonyítékot, étteremben, iskolákban, hivatalokban, épületek homlokzatán. Talán egyik legérdekesebb az a hatalmas méretű mozaik, amelyet a sokoldalú Ács József készített a gimnázium előcsarnokában, s amelynek kivitelezésében az iskola tanulói is lelkesen közreműködtek. Lényegében helyi kezdeményezésekről van szó, ahol mindenki egyaránt jól jár. A megrendelő, mert csekély anyagi ellenszolgáltatás fejében magasszínvonalú műalkotáshoz jut a közösség, s a művész, mert ösztönzést, teret és szabad kezet kap olyan elképzelései megvalósítására, amelyre saját erőből és anyagi eszközeiből nem futná. S mindez helyi hatáskörben intéződik el; megrendelő és szállító külső beavatkozás nélkül tárgyalják meg feltételeiket.

S ez a szervezeti nagyvonalúság, adminisztrációbeli könnyedség minden vonalon tapasztalható a művészeti közéletben. Ahogyan ezt a fentemlített kiállítást két óra leforgása alatt megrendezték — a művészek ezalatt hordták be képeiket, s mondják, hogy akadnak olykor olyanok, akik az utolsó percben még átfestik — az ha nem is feltétlenül követendő, de mindenesetre imponáló. Semmi nehézkesség, minden fölösleges akadékoskodás kerülése. Zsürikötelezettség nincs, s ha ez időnként ingadozóvá teheti is a kiállítások színvonalát, viszont hasznos a művésznek, akinek szüksége van a kockázatra, s a közönséggel való közvetlen és élő kapcsolatra. A kezdeményezéseknek, az új utak keresésének kedveznek ezek a feltételek, amelyek végül is a művészeti élet pezsgését, színesedését, valósságát segítik elő.

A közös nemzeti kultúra kötelez

A jugoszláv kultúrpolitika elősegíti és támogatja a nemzetiségeknek az anyaországhoz való szellemi kapcsolódását. Ez a szabadság természetes módon irányul a nemzeti rokonság, a közös nyelv, a közös műveltségi források felé. Szilagyi Gábor festőművész egy beszélgetés alkalmával azt mondta, hogy a művész soha nem kívánhatja szabadságát társadalmon-kívüliségként felfogni. „Nem magárahagyottan, szertekószálva legelni, de a magaválasztotta pásztorral, egy közösséghez tartozni" — ez a vajdasági művészek igénye.

Ezt a pásztorkodást jelentheti a magyar közvélemény érdeklődése, az itteniek felénk irányuló figyelme S mindkét fél bízvást elmondhatja: van mit tanulnunk egymástól.

Kulka Eszter

Absztrahálás

Minden emberben szunnyad valami olyan különleges képesség, amely előbb-utóbb felszínre tör, mint a talajvíz. Ez alól én sem vagyok kivétel.

Most, amikor a „Ki mit tud"-ok korszakát éljük, felszínre is jött az ötlet és némi civakodás után sikerült a családomat rápofozni, hogy álljunk a zsüri elé. Éreztem ugyanis, hogy ki kell lépni a névtelenségből. Egy „Ki mit tud..." szóval világos.

A zsüri előtt megjelenve balkézre álltam, szétterpesztett lábaimon feleségem „hidat" csinált, lányom pedig feleségem hasán „mérlegelt".

Nagyon látványos produkció lehetett. Én ugyan nem tudtam odafigyelni, mert legalul voltam, balkezemen egyensúlyoztam a családot. Másrészt időm sem volt odafigyelni, mert jobbkezemmel verset írtam — ez volt a produkció lényege. Természetesen fizikai erőmből csak egy pár soros szonettre futotta. Tessék elképzelni, hogyan is írhattam volna tercinákat ilyen pózban...

A mutatványt befejeztük. A versikét átnyújtottam a zsürinek, amelynek tagjai egyáltalán nem voltak megilletődve. A zsüri elnöke ki is jelentette: „Kérem ez a szonett túl közérthető, nem absztrahál, s így teljesen lerontja az akrobatikában bemutatott erényeket. Holott a kettő szorosan összefügg. Hiszen tudja, hogy a költészet bravur..."

Összetörten hallgattam a zsüri elnökét. Lényegében kirúgtak — vettem tudomásul.

A reményt azonban továbbra sem adtam fel. Most ugyanezt a számot gyakoroljuk a családdal, csak nem szonettet írok, hanem gitározni szeretnék. Egyelőre azonban még nem megy, mert a gitárhoz mindkét kezemre szükség lenne, de akkor, hogyan csináljam a kézállást? Gondolom, hogy ez azonban már csak részletkérdés...

Ki kell törni a névtelenségből!

Vincze György